

Vilko Mazi:

Amerikanec.

Četrto jutro je zagledal Andrej obrežje in zoprna misel ga je stisnila.

„Kaj je treba, da se vračam!“

Tudi drugi so stali ob ograji in gledali, kako se je parnik bližal pristanišču, toda njih obrazi so bili vedri in kolikor je čul Andrej besed, vse so bile iz koprnenja po vrnitvi.

Proti večeru so se šele izkrcali. Suhljat, šepast agent jih je sprejel na pomolu in dva pisarja sta mu pomagala pri pregledovanju potnih listin. Ko je bilo pregledovanje opravljeno, je agent namignil potnikom, da so pograbili kovčege in se napotili z njim na kolodvor.

Vso pot ni izpregovoril Andrej z nikomer. Neki Hrvat, ki je bil z njim v paru, ga je parkrat nagovoril, ko pa le ni bilo odgovora, ga je pustil v miru in se rajši razgledoval po kočijažih, avtomobilih in električnih vozovih, ki so jadrno preletavali široke in šumne ulice.

Opolnoči so zaloputnili sprevodniki okorna vrata nizkih vagonov in vlak se je jel pomikati v noč. Kmalu je zavil po brdu in trudoma sopel proti vrhu. Vedno globlje so padale neštnevilne luči mesta in pristanišča.

Andrej je sedel pri oknu, s komolci uprt ob kolena in z brado naslonjen na pesti. Gledal je nepremično proti daljnemu horizontu, kjer so vstajale zvezde druga za drugo kakor pozdravi iz daljnih, dragih krajev.

„Čemu na to pot, ki si je nisem želel?“

Sajasta luč je vsa trudna dremala na stropu, kakor da je hotela vsak hip ugasniti; toda sunki voza so jo venomer dramili. Potniki so polagoma pospali drug za drugim, naslonjeni na kovčege, na steno, ali pa sosed ob soseda. Kdor je imel prostora, se je vlegel na kratko klop in skrčil kolena.

Andreja ni mogel zgruditi spanec. Njegove motne misli so se mešale med težko ropotanje koles, drvečih med skalovjem in smrečjem. Tupatam je švignila mimo razsvetljena čuvajnica ali majhna postaja, od časa do časa je postal vlak za par minut in spet se mu je mudilo dalje.

„Da izpolnim očetovo željo, zato sem se napravil na to zoprno pot. Da, samo zato. V vsakem pismu je vabil, priganjal, rotil: Andrej, vrni se! Sin moj, poslušaj očeta! Dolg je poplačan, dom smo ti pripravili, prijeten dom in polje smo obdelali. Po svoji volji si boš izbral nevesto. Kamorkoli boš potrkal, povsod ti bodo prijazno odprli vrata in pogrnilo mizo, zakaj Ogradarjeva hiša zopet prvači v fari, kakor je nekdanja prvačila. Malnarjevi izprašujejo po tebi in Bolčinovi in Kotnikovi. Vsi izprašujejo, kdaj se vrneš? Saj veš, Malnarjevi zaradi Lenke in Bolčinovi zaradi Reze in Kotnikovi zaradi Barbke. Sam boš izbiral po svoji volji, Andrej.“

Izprašujejo — kaj bi izpraševali! Blaž je doma in Tone bo pričel fantovati. Kaj bi izpraševali po meni, ki me ne vleče nazaj. Ničesar ne najdem, kar bi me moglo privezati na „stara domovino“, ki jo je oče tolikokrat omenjal v poslednjih pismih. Bogme, ničesar! Kaj je to pravzaprav „stara domovina“? Tisto skopo perišče zemlje, ki smo zrasli na njej. Samo človek, ki ni nikoli pogledal po svetu, more biti nerazdružno navezan na tak-le kos zemlje, od vekomaj do vekomaj vtaknjen med iste mejnike. Napuh bi bil, ko bi se razmaknili, sramota, ko bi se skrčili. Za tisto grudo pehanje od rojstva do smrti, od roda do roda. Ko se starim upogne hrbtišče in jim otpneje roke, izročajo to grudo mladim, veriga brez konca, enolična do priskutnosti. Stari ne izpregledajo. Do smrti, vem, bi trla očeta bridkost, ko bi ne mogel umreti na domači zemlji. Vsi stari so taki. Tudi ti ljudje, ki so davi blagoslavljali približujočo se obal, so stari. Življenje jih je udarilo s slepoto. Pelji jih kamorkoli, samo o domu bodo sanjali in govorili. Zdaj so pospali v misli na „stara domovino“. Kakor otroci so še zmerom, v zibki, v povojih. Materine pesmi jim je treba, še ne, samo spomina nanjo, pa potonejo v spanje kakor utrujeni čuvaji.

Ukovanost, to je torej „stara domovina“. Kakor tračnice k pragom, tako je ukovan človek na vedno iste obraze, iste besede in delo in isto življenje. Samo v tem obstoji očetova volja, da bi ne krenilo sinovo življenje v svoj tir. En sam kolovoz mora biti od vekomaj do vekomaj. Vrag vzemi tako voljo!

Saj vem, kako je bilo pred šestimi leti težko slovo. Spominjam se še vsega čisto natančno. Takrat sem ves žalosten pogledal sestri v objokani obraz in v njenem obrazu sem videl nekaj, ki me je ustavljalo in gnalo obenem. Tone je jokal, kakor da sem mu umrl, Blaž in oče sta me spremila, kakor bi šla za mojim pogrebom. Nobene besede ni bilo med nami vse tja do postaje, razen tistega

Blaževega poganjanja, ki je sililo kobilo, naj se požuri, da ne zamudimo vlaka. Mrzla in viharna noč je bila, žalostna do smrti. Vele liste je trumoma zanašalo z obcestnih lip v obraze, tupatam nam je nadrobilo pest debelih kapelj. Baš nevihti smo ušli. Vse mi je v spominu, nocoj še bolj, ko kdaj prej. Takrat mi je bilo, da bi pritegnil vajeti in obrnil kobilo, toda — očetova volja. Da, takrat je bila ta volja zapoved, še v mislih bi se ji ne bil upal ustavljati... Pred šestimi leti je bilo tako, zdaj je ravno nasprotno. Da bi bilo obratno! Saj bi rad podremal, kakor ti ljudje v mislih na „stare domovino“, ali sam vrag znaj, čim bliže sem ji, tembolj mi je vse zoprno, vse, čisto vse: očetova volja in Malnarjevi in Bolčinovi in Kotnikovi, sploh vse, kar mi je pisaril stari o teh priveskih „stare domovine“.

Neverjetno, kako izpremeni svet mladega človeka v kratkem času. Prav tako se mi zdi včasih, kakor da nisem več Ogradarjev Andrej, ampak čisto neki drug človek, ki se je drugič rodil in na drugem koncu sveta. Če bi me danes kdo poklical po drugem imenu, se mi zdi, da bi se mu brez začudenja oglasil. Vse prej bi mu verjel, ko bi mi kdo dejal, da sem rojen tam, kjer me morda še živ dan ni bilo, nego da sem rojen v Ogradarjevi hiši. Zadnje denarje, ki sem jih pošiljal domov, sem pošiljal že iz same navade in poslal bi jih bil ravno tako lahko in brez premisleka na katerikoli naslov.

Vse je kakor abotna sanja, pretrgana samo po očetovih pismih. Kadar me je našlo katero teh pisem poslednje čase, mi je bilo, kakor da me je poklical neki čuden glas, ki je morda celo pomotoma zablodil k meni, ki mi ni bil ne soroden, ne podoben... Hodil sem svojo pot, novo pot, ki jo je življenje odkazalo samo od sebe... Nikdar se nisem kesal tega... nikoli se nisem upiral... Za življenjem! Tako je bilo najlepše... svobodna pota za kruhom... za boljšim kruhom... da... šest dolarjev dnevno... šest ne, več!... Sprva je bilo zadosti... osem tudi ne, zakaj pa imam roke za štiri druge!... Povsod vedo... v Kansas Cityju vedo... deset ponujajo tam, kadar hočem... dajte deset, pa ostanem... za dva... “

Med neprestanim navalom spominov in blodnih, pretrganih misli je zadremal utrujeni popotnik. S komolci še vedno uprt ob kolena, so mu omahnile pesti pod težko glavo, zdrsnile prek lic in senc in se lovile med sunki drvečega vlaka. Tudi glava je mahala kakor upognjen klas v vetru in lezla vedno nižje.

Ob zori se je zopet ustavil vlak. Med močnim sunkom se je to zgodilo, tako, da je Andrej s silo zadel s komolcem ob steno

in se predramil. Takoj je planil kvišku, zakaj zazdelo se mu je, da je čul od nekje znan glas. Ko je pogledal skozi okno še ves dremoten, je zapazil očeta, ki ga je klical in se koprneče oziral po vozovih. Tačas je že prihitel Blaž v voz in pograbil bratov kovčeg. Še ves moten je stopil Andrej z voza, zmršen in trudoma privzdigajoč trepalnice. Oče in Blaž sta ga prijela pod pazduho in ga peljala h koleslju, ki je čakal pred postajo.

„Kmalu bi se nam bil odpeljal naprej, Andrej. Pot te je utrudila, kaj ne bi — taka pot!“ je govoril spotoma oče in mu skrbno pogledaval v obraz.

Andrej je samo prikimal v odgovor.

„No, čez dobro uro smo doma: cesta je suha, kobila spočita. Ne mudi se, kakor takrat, ko si odhajal. Bomo že prišli! Doma se odpočiješ, Andrej, doma je vse pripravljeno, vse te pričakuje. Samo da si prišel, Andrej!“ je dejal starec ves mehak, ko je potegnili Blaž vajeti.

Fran Albrecht:

Himna.

Zlate peroti pomladnih vetrov
so zašumele pesmi življenja
v okamenele globine lesov,
da zaječala so od hrepenenja
debela stoletna.

Pali so božji poljubi z neba,
mrtvim grobovom življenje vdahnili,
vse ozlatili so strehe sveta,
srca človeška so prerodili
z vero zeleno.

Čez strehe sveta je smeh solnčni razlit,
grudi razgaljenih njiv se bleščijo,
gozd se je skrtil v svoj zeleni nakit,
reke topijo se — o, že gorijo
srca ugasla!

Težko bo rada javna